

STRATEGICKÉ ENVIRONMENTÁLNE HODNOTENIE AKO NÁSTROJ PRE ZABEZPEČENIE UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA REGIÓNOV

Mária Kozová

---

*Katedra krajinej ekológie, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského
v Bratislave*

Abstract: Strategic environmental assessment (SEA) is a systematic environmental assessment process of expected consequences of proposed policies, programmes or plans. SEA represents an important tool for achieving a sustainable development. It provides to direct priorities of development document towards sustainable development, improves its elaborating and at the same time creates a key mechanism for arranging of public participation on higher strategic level. The contribution assesses a current state of SEA application in the European Union, brings a review of legislative and methodical ensuring SEA and refers to expected approaches, which enable supporting sustainable development of regions.

Key words: strategic environmental assessment; sustainable development; regional development

1. ÚVOD

Strategické environmentálne hodnotenie (Strategic Environmental Assessment – ďalej len „SEA“) je právom regulovaný postup pri posudzovaní koncepčných rozvojových dokumentov rôznych vzájomne na seba nadväzujúcich hierarchických úrovní (stratégie, politiky, koncepcie, plány, programy, rozpočty), návrhov právnych predpisov a medzinárodných zmlúv a dohovorov, ktoré v konečnom dôsledku ustanovujú „rámec“ pre budúce smerovanie rozvoja územia, sektorov a podmieňujú konkrétne rozvojové aktivity alebo projekty, ktoré môžu byť predmetom posudzovania environmentálnych vplyvov na úrovni projektov.

Inštitút SEA možno charakterizovať ako komplexné, systematické a transparentné hodnotenie environmentálnych dôsledkov rozvojových dokumentov alebo ich aktualizácií, ktoré má zabezpečiť, aby sa environmentálne aspekty (ale podľa najnovších trendov aj sociálne, zdravotné, ekonomické aspekty a prípadne ďalšie účinky na udržateľný rozvoj, pozri práce autorov Thérivel et al. 1992; Sadler 1996; Sadler, Verheem 1996; Dalal-Clayton, Sadler 2004):

- ♦ uplatnili v čo najskoršom štádiu rozhodovacieho procesu, keď sú ešte otvorené všetky možnosti vybrať optimálne alternatívne riešenia alebo varianty,
- ♦ posúdili na základe kvalitných metodických postupov za účasti všetkých zainteresovaných subjektov, vrátane verejnosti,
- ♦ účinne integrovali (spolu s ekonomickými, sociálnymi, zdravotnými, kultúrnymi a ďalšími aspektmi) do výsledných návrhov rozvojových dokumentov,
- ♦ monitorovali tak, by sa mohla hodnoverne sledovať kvalita implementácie rozvojových dokumentov.

Z doterajších skúseností vyplýva, že sa SEA uplatňuje na rôznych úrovniach – od globálnej, cez národnú, regionálnu až po lokálnu. Podľa Thériverel a Pardidario (1996) sa SEA odporúča uplatňovať najmä vtedy, ak sa navrhujú zmeny vo využívaní územia a prírodných zdrojov. Najčastejšie sa aplikuje na nasledujúce skupiny rozvojových (plánovacích) dokumentov (Thériverel, Partidario 1996; Dalal-Clayton, Sadler 2004):

- ♦ odvetvové (prípadne viacodvetvové) koncepčné dokumenty v rámci jednotlivých oblastí ako sú napr. ťažba nerastov, energetika, poľnohospodárstvo, cestovný ruch, priemysel, odpadové hospodárstvo, doprava a ďalšie oblasti,
- ♦ koncepčné dokumenty využívania územia, územného/regionálneho rozvoja, kde sú zahrnuté činnosti všetkých odvetví v danom území,
- ♦ strategické dokumenty vypracované pre zabezpečenie udržateľného rozvoja,
- ♦ činnosti (úlohy), ktoré nesúvisia priamo s koncepčnými dokumentmi a projektmi, ale napriek tomu majú významný vplyv na životné prostredie (napr. poľnohospodárske techniky, nové technológie, privatizácia).

Ako zdôrazňujú autori McEvoy a Ravetz (2001) práve regionálna úroveň dáva veľmi dobré možnosti pre efektívne využitie SEA, keďže sa na tejto úrovni spravidla vždy vyžaduje vzájomné prepojenie záujmov sektorov a ďalších zainteresovaných subjektov.

Článok podáva prehľad o doterajšom vývoji a súčasnom právnom a metodickom zabezpečení SEA v EÚ. Jedným z jeho cieľom je prispieť do diskusie k dvom v súčasnosti intenzívne diskutovaným aktuálnym metodickým otázkam, a to: v čom spočíva *udržateľnosť* rozvoja a akými postupmi možno podporiť a dosiahnuť *udržateľný rozvoj na úrovni regiónov*.

2. VÝVOJ STRATEGICKÉHO ENVIRONMENTÁLNEHO HODNOTENIA

Vo vývoji inštitútu SEA sa podľa výsledkov práce autorov Sadlera a Dalal-Claytona (Sadler 2001; Dalal-Clayton, Sadler 2004) rozlišujú tri základné etapy:

- ♦ Prvá z nich spadá do roku 1970 až 1989. Už od roku 1970 sa v USA začal formovať nový typ environmentálneho hodnotenia pre plány a programy, vychádzajúci z metodického procesu posudzovania vplyvov na úrovni projektov. Určité prvky SEA sa začali využívať aj v Austrálii, Kanade a vo Veľkej Británii.
- ♦ Druhá etapa, v ktorej sa proces SEA začína postupne formalizovať, zahŕňa obdobie 1990 až 2000. V jednotlivých krajinách sa zavádzajú rôzne formy opatrení na uplatňovanie SEA pre rozvojové dokumenty, a to:
  - nezávisle od procesu posudzovania vplyvov na životné prostredie (napr. Kanada, Dánsko) alebo ako osobitná forma environmentálneho „oceňovania“ plánov a programov (napr. Veľká Británia),

- ako súčasť zákonov upravujúcich posudzovanie vplyvov na životné prostredie (napr. Slovenská republika, Česká republika) alebo
- ako súčasť predpisov regulujúcich ochranu prírodných zdrojov alebo biodiverzity (napr. Nový Zéland a Austrália).
- ♦ Za začiatok tretej etapy sa považuje r. 2001, kedy dochádza k významnému rozšíreniu uplatňovania SEA. Kľúčovou hybnou silou sú prijatý právny predpis Európskej únie – *Smernica Rady č. 2001/42/ES z 5. júna 2001 o posudzovaní vplyvov určitých plánov a programov na životné prostredie* (EC, 2001) a medzinárodný protokol (*Protokol o strategickom environmentálnom hodnotení k Dohovoru EHK OSN o hodnotení vplyvov na životné prostredie presahujúcich štátne hranice*).

Na základe súčasného stavu uplatňovania SEA možno konštatovať vysokú rôznorodosť metodických postupov a metód. Modely uplatňovania SEA sa často prekrývajú a v jednotlivých krajinách sa prezentujú odlišne. Vo viacerých používaných modeloch sa SEA viaže na ciele udržateľného rozvoja alebo priamo na už vypracované stratégie udržateľného rozvoja (napr. USA, Švédsko, Nórsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko a Veľká Británia, ale tiež aj Česká republika a Slovensko). V niektorých metodických postupoch sú otázky udržateľnosti vyjadrené indikátormi udržateľnosti. V Austrálii a na Novom Zélande pomáhajú princípy, kritériá a ukazovatele udržateľného rozvoja formovať nové typy rozhodovacích procesov na podporu udržateľného rozvoja (Belčáková 2001; Kozová, Bedrna 2003).

3. SÚČASNÝ STAV PRÁVNEHO A METODICKÉHO ZABEZPEČENIA STRATEGICKÉHO ENVIRONMENTÁLNEHO HODNOTENIA V EURÓPSKEJ ÚNII

3.1. Právne predpisy Európskej únie a medzinárodné dohovory

Najvýznamnejšou smernicou, upravujúcou posudzovanie vplyvov strategických dokumentov na hierarchicky vyšších úrovniach v Európskej únii (ďalej len EÚ), je *Smernica Rady č. 2001/42/ES o posudzovaní účinkov niektorých plánov a programov na životné prostredie* (ďalej len „*Smernica SEA*“), ktorá nadobudla účinnosť 21. 7. 2004. Táto smernica upravuje povinné posudzovanie plánov a programov, ktoré:

- ♦ predurčujú rámec pre budúce povolenia konkrétnych rozvojových projektov a sú pripravované pre poľnohospodárstvo, lesného hospodárstva, rybného hospodárstva, vodné hospodárstvo, energetiku, priemysel, dopravu, odpadové hospodárstvo, telekomunikácie, cestovný ruch a územné (priestorové) plánovanie,
- ♦ ovplyvňujú chránené územia v sústave *NATURA 2000*.

Povinné posudzovanie sa vzťahuje na všetky už uvedené programy a plány, ktoré majú významné účinky na životné prostredie bez ohľadu na úroveň verejnej správy, pre ktorú sú pripravované (t.j. národná, regionálna, miestna). Ak sú splnené kritériá v článku 2 a 3 *Smernice SEA*, táto by sa mala uplatniť aj na plány a programy spolufinancované zo štrukturálnych fondov EÚ.

Posudzovanie vplyvov vybraných rozvojových dokumentov je v rámci EÚ zakotvené aj v ďalších predpisoch komunitárneho práva. Napríklad posudzovanie vplyvov politik na ekologickú stabilitu územia vyžaduje čl. 6 *Smernice Rady č. 92/43/EHS o zachovaní prírodných stanovišť voľne žijúcich živočíchov a rastlín v znení Smernice*

Rady č. 97/62/ES. Problematiku SEA pre regionálne rozvojové koncepcie upravuje nariadenie Rady č. 1269/99/ES pre operácie Štrukturálnych fondov (na obdobie 2000 – 2006), nariadenie Rady č. 1257/99/ES, nariadenie Rady č. 1260/99/ES a odporúčanie Komisie pre plány a programové dokumenty štrukturálnych fondov v období 2000 – 2006 (Kozová 2002).

Ďalším významným dokumentom upravujúcim proces SEA na medzinárodnej úrovni je *Protokol o strategickom environmentálnom hodnotení*, prijatý na 5. ministerskej konferencii „Životné prostredie pre Európu“, 21. mája 2003 v Kyjeve. *Protokol SEA* priamo nadväzuje na *Dohovor EHK OSN o hodnotení vplyvov na životné prostredie presahujúcich štátne hranice*. Na zasadnutí v Kyjeve protokol podpísalo 35 štátov a EÚ ako celok. Ciele *Protokolu SEA* (uvedené v čl. 1) majú zabezpečiť, aby sa otázky ochrany a tvorby životného prostredia, vrátane ochrany zdravia, zohľadnili na vysokej úrovni už pri príprave politík, plánov a programov a legislatívy.

Viacerí odborníci predpokladajú, že sa *Protokol SEA* spolu so *Smernicou SEA* stanú medzinárodne odporúčanými normami v oblasti sféry pomoci a podporných aktivít EÚ. Prítom *Protokol SEA* (ako protokol k dohovoru EHK OSN) je otvorený aj pre krajiny, ktoré nie sú členmi EÚ a môže sa stať globálnym nástrojom alebo dôležitým impulzom pre ďalšie regióny sveta vytvoriť si vlastné multilaterálne rámce SEA (Dalal-Clayton, Sadler 2004).

Povinnosť hodnotiť predpokladané vplyvy plánov a programov na životné prostredie vyplýva aj z *Dohovoru o biologickej diverzite*, ktorý vyžaduje čo najväčšiu integráciu ochrany a udržateľného využitia biologickej diverzity v rámci relevantných odvetví a medziodvetvových plánov a programov.

V súvislosti s medzinárodným kontextom účasti verejnosti hrá dôležitú úlohu *Dohovor EHK OSN o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia* (tzv. „*Dohovor z Aarhusu*“), ktorý podpísali predstavitelia 35 európskych vlád a EÚ ako celok v roku 1998. Z *Dohovoru z Aarhusu* vychádza *Smernica 2003/35/ES o účasti verejnosti na tvorbe určitých plánov a programov vo vzťahu k životnému prostrediu*. Jej cieľom (podobne ako cieľom *Dohovoru z Aarhusu*) je podporiť zodpovednosť a transparentnosť rozhodovania a posilniť účasť verejnosti v rozhodovacích procesoch o životnom prostredí a rozvoji spoločnosti, ktorých súčasťou sú aj plánovacie procesy.

Aktuálny stav a ďalšie smerovanie legislatívy EÚ do značnej miery ovplyvnila *Stratégia udržateľného rozvoja EÚ*, ktorú schválila Európska rada v Göteborgu v júni 2001 (EC 2001a). Význam integrácie environmentálnych záujmov do politík s cieľom posilniť udržateľný rozvoj potvrdil aj v súčasnosti platný 6. *Environmentálny akčný program „Naša budúcnosť, naša voľba“* (EC 2001b).

Ako súčasť implementácie stratégie udržateľného rozvoja Európska komisia predložila jednotný systém rozširujúci ex-ante hodnotenie na všetky dôležité koncepčné návrhy. Nová metóda pre hodnotenie vplyvov („*Impact Assessment*“) integruje všetky sektorové hodnotenia, týkajúce sa priamych a nepriamych vplyvov, do jedného spoločného nástroja (EC 2002).

3.2. Metodické zabezpečenie implementácie SEA v rámci EÚ a regionálna úroveň

Už v roku 1998, teda ešte pred prijatím *Smernice SEA*, Európska komisia vypracovala príručku pre posudzovanie regionálnych rozvojových plánov a programov štruk-

turálnych fondov EÚ z hľadiska vplyvov na životné prostredie (ERM 1998). V súčasnosti je už vypracovaná všeobecná príručka k uplatňovaniu *Smernice SEA* (EC 2003) a ďalšie špecializované príručky, ktoré detailnejšie rozpracúvajú uplatňovanie niektorých jej článkov. Ide najmä o príručku, zameranú na implementáciu čl. 10 *Smernice SEA* týkajúceho sa monitoringu (Barth, Fuder 2002). Samotný čl. 10 *Smernice SEA* je totiž veľmi všeobecný, nepredkladá definíciu monitoringu, ani žiadne technické požiadavky, ako (v akom rozsahu, podrobnosti a akým spôsobom) sa má monitoring vykonávať a tiež neurčuje, kto je zodpovedný za monitoring.

V súvislosti s prijatím *Protokolu SEA* je predmetom zvýšeného záujmu hodnotenie vplyvov na zdravie obyvateľov. V tejto súvislosti je podnetný dokument Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO Europe 2002), ktorý obsahuje prehľad prístupov a súčasných praktických skúseností s hodnotením vplyvov na zdravie (*Health Impact Assessment – HIA*). Pritom HIA sa môže uplatňovať ako súčasť SEA, alebo v rámci integrovaného hodnotenia, prípadne ako samostatná iniciatíva.

Pre hodnotenie nepriamych a kumulatívnych vplyvov a ich vzájomných vzťahov sa aj v rámci SEA dá veľmi dobre využiť príručka Walkera, Johnstona (1999), ktorá podáva prehľad využiteľných metód a poskytuje návody ako postupovať v rôznych krokoch posudzovania vplyvov na životné prostredie.

Viacere metodické príručky SEA, vypracované v krajinách EÚ, sú venované hodnoteniu regionálnych rozvojových dokumentov. Ako konkrétny príklad možno uviesť aktivity organizácie *SERPLAN* (*South East Regional Planning Conference*) z Veľkej Británie, ktorá sa od roku 1994 venuje rozvoju nových smerníc pre regionálne plánovanie, súčasťou ktorých je aj metodika hodnotenia udržateľnosti (*sustainability appraisal*) (Thérivel et al. 1998). V Českej republike bola v r. 2001 vypracovaná *Metodika posudzovania vplyvov regionálnych rozvojových koncepcií na životné prostredie* (Dusík et al. 2001), ktorá sa vzťahuje na programové dokumenty v oblasti regionálneho rozvoja, a to na stratégie regionálneho rozvoja, štátny program regionálneho rozvoja a programové dokumenty pre využívanie štrukturálnych fondov EÚ v Českej republike. V roku 1996 až 2001 bolo aj na Slovensku vypracovaných niekoľko metodických príručiek pre oblasť SEA zásadných rozvojových koncepcií, územnoplánovacej dokumentácie a právnych predpisov (napr. Finka et al. 1996; Krumpolcová et al. 1997; Kozová et al. 1999; Krumpolec, Krumpolcová 1998 a Kozová et al. 2000). Veľký dôraz sa v príručkách kládol aj na posúdenie súladu rozvojových dokumentov s princípmi, kritériami a indikátormi udržateľného rozvoja. Túto problematiku pre potreby SEA podrobne rozpracoval Huba (1996).

4. DISKUSIA K VÝZNAMU REGIONALIZÁCIE A HODNOTENIU UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA

Sila SEA ako nástroja pre integráciu environmentálnych aspektov do návrhov rozvojových plánov, programov a ďalších strategických dokumentov spočíva predovšetkým v tom, že má schopnosť vopred zachytiť a vyjadriť ďalšie možné strategické alternatívy riešenia a predvídať všetky ich pozitívne a negatívne účinky na *udržateľný rozvoj* od začiatku sledovaného plánovacieho a rozhodovacieho procesu. Ako sme už zdôraznili, v súčasnosti sa záber SEA rozširuje a čím ďalej tým viac sa SEA považuje za veľmi

účinný nástroj zabezpečenia udržateľného rozvoja podporujúci vzájomnú integráciu environmentálnych, sociálnych, zdravotných, ekonomických a ďalších aspektov. Veľmi sa osvedčilo využitie SEA na regionálnej úrovni, najmä pri príprave regionálnych rozvojových plánov a programov.

Vytváranie regiónov a posilňovanie regionálnej samosprávy je v rámci Európy na rôznych stupňoch vývoja. Silné prvky *regionalizácie* sú zakotvené najmä v skupine federálnych alebo federálne orientovaných štátov (napr. Nemecko, Rakúsko, Švajčiarsko, Belgicko, Španielsko a Taliansko). Ďalšou skupinou sú krajiny severnej Európy a Britské ostrovy. Na druhej strane krajiny ako Francúzsko, Portugalsko a stredomorské krajiny (napr. Turecko, Grécko a Malta) predstavujú krajiny s prevažne unitárnym, centralistickým systémom. Osobitnou skupinou sú nové krajiny strednej a východnej Európy prechádzajúce transformačným procesom, kde už proces regionalizácie vo viacerých z nich úspešne napreduje (Haegi 1999).

Pritom pojem *región* sa môže chápať v rôznych dimenziách, a to ako priestorový útvar, charakterizujúci subnacionálne (čiasťkové územia jedného štátu), supranacionálne (zospúenia štátov) a transnacionálne (čiasťkové územia dvoch a viacerých štátov) územie (Maier a Tödtling 1998). V rámci EÚ je platná systematika štatistických oblastných jednotiek. Sú to jednotky označované ako *NUTS* (*La Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques*) I, II, III a ďalších nižších úrovní. *NUTS I* sú regionálne jednotky celoštátneho teritória, *NUTS II a III* sú vždy nižšie, pod ne patriace jednotky.

Haedi (1999) uvádza argumenty v prospech ako aj v neprospech regionalizácie. Jednoznačne však možno konštatovať, že prevažujú argumenty v prospech regionalizácie. Regionalizácia prispieva k prechádzaniu konfliktov, povzbudzuje menšiny, menšinové jazyky alebo kultúry v rámci národnej jednoty. Okrem toho, bez regionálnej úrovne verejnej správy je miestna úroveň „osamotená“ a iba ťažko si môže obhájiť svoju pozíciu pri rokovaníach s vládou. Uvedené príklady argumentov na podporu regionalizácie ukazujú, že vytváranie regiónov je jedným z dôležitých predpokladov na zabezpečenie udržateľného rozvoja a má osobitný význam najmä pri implementácii dôležitého princípu udržateľného rozvoja – princípu subsidiarity. Región sa stáva rozhodujúcim faktorom ekonomického rozvoja, zvyšovania zamestnanosti a životnej úrovne obyvateľov v environmentálne priaznivom prostredí. Dôležitou úlohou je však správne nasmerovanie regionálneho rozvoja a predvídanie očakávaných vplyvov. A práve v tejto úlohe môže veľmi účinne pomôcť SEA.

Udržateľný rozvoj regiónu je dynamický proces, ktorý je špecifický pre každý región. Predstavuje taký spôsob fungovania regiónu, pri ktorom plnenie regionálnych funkcií a uspokojovanie potrieb obyvateľov rešpektuje únosné limity prírodných zdrojov na miestnej, regionálnej a globálnej úrovni. Udržateľný región je potom taký región, ktorý poskytuje svojim obyvateľom zdravé životné prostredie a ekonomické a sociálne potreby jeho obyvateľov sa zabezpečujú tak, aby nároky na ich uspokojovanie zohľadňovali potenciál miestnych, regionálnych a globálnych zdrojov a ekosystémov, ako aj potreby budúcich generácií (Huba, Ira 2000).

Aj napriek prepracovanej teoretickej literatúre **týkajúcej sa udržateľného rozvoja** a jeho princípov, kritérií a indikátorov a deklarácií **rešpektovania princípov** a kritérií udržateľného rozvoja stále nie je jasné:

- ♦ v čom spočíva samotná podstata „*udržateľnosť*“ rozvoja,
- ♦ aké metodické prístupy a postupy plánovania **podporujú praktickú implementáciu** „*udržateľného rozvoja*“.

Princípy udržateľného rozvoja vyjadrujú základné zákonitosti a pravidlá, ktorými sa daný rozvoj riadi a zároveň predstavujú rámce, v rámci ktorých je možné považovať vývoj sledovaného fenoménu za udržateľný. Princípy, ako najvšeobecnejšia kategória, by mali mať univerzálnu platnosť. Podľa Hubu (2003) predstavujú globálne a dlhodobé platné zásady, ktorými by sa mali riadiť aktivity človeka, ak majú napomáhať smerovaniu k udržateľnej budúcnosti spoločnosti. Pri formulovaní princípov sa často vyskytujú pojmy ako prevencia, rovnováha, rešpektovanie potrieb budúcich generácií, komplementarita, celosťnosť, integrácia, rozmanitosť, decentralizácia, participatívnosť, efektívnosť, šetnosť vo využívaní zdrojov a spravodlivosť pri ich rozdeľovaní, solidarita, úcta k životu, sebestačnosť, samoregulácia a ďalšie (Huba 2003).

Podnetný článok v tejto téme predložil George (2001), v ktorom upozorňuje na zásadný problém v súčasných prístupoch plánovacieho procesu pri vypracovaní dokumentov podporujúcich udržateľný rozvoj. Podľa autora doterajšie prístupy v praxi vychádzajú najmä zo súboru strategických cieľov zložených z čiastkových ekonomických, environmentálnych a sociálnych cieľov (princípov). Skúsenosti však ukazujú, že by tu malo ísť predovšetkým o ich systémovú integráciu tak, aby napĺňanie týchto cieľov pomohlo v budúcnosti minimalizovať stretý záujmov medzi čiastkovými strategickými cieľmi. Pri formulovaní strategických cieľov je teda prioritné vopred posúdiť ich vzájomné vzťahy, jasne formulovať a identifikovať prípadné potenciálne konflikty v ich budúcom napĺňaní.

V tejto súvislosti chceme tiež upozorniť, že najčastejšie sa hovorí o smerovaní k udržateľnému rozvoju. Často však zo spracovávaných štúdií, plánov alebo programov nie je jasné, do akej miery sa vyžaduje pri ich implementácii záväzné dosiahnutie určitého štandardu zlepšenia, to znamená, v akom „nevyhnutnom“ rozsahu by sa mali naplniť zásadné ciele udržateľného rozvoju.

Uvedené námety a odporúčania na zmenu doterajších prístupov plne podporujú aj naše doterajšie skúsenosti napr. zo SEA Energetickej politiky (Kozová, Szöllös 2001), ale najmä zo SEA štúdie, vypracovanej pre mesto Bratislava, v ktorom sme sa podrobne zaoberali aj cieľmi udržateľného rozvoja (Kozová et al. 2001). Podľa dosiahnutých výsledkov zo štúdií SEA môžeme zovšeobecniť, že ciele udržateľnosti by mali mať formu komplexných a prierezových cieľov, ktoré by napĺňali medzigeneračnú, vnútrogeneračnú a medziregionálnu rovnosť, subsidiaritu, princíp preventívnej opatrnosti a predvídavosti a ďalšie dôležité prierezové princípy a ktoré by zároveň podporovali priaznivé riešenia najmä vo vzťahu k ochrane biodiverzity a ku klimatickým zmenám.

5. ZÁVER

SEA je jedným z nástrojov, ktorý prispieva k integrácii environmentálnych, ale tiež sociálnych, zdravotných a ekonomických záujmov do rozhodovacích procesov na hierarchicky vyšších úrovniach. Je veľmi dobre využiteľný pre hodnotenie rozvojových dokumentov pre regionálnu úroveň. V kontexte s regionálnym rozvojom je však potrebné hľadať cesty, ako zvýšiť kvalitu a efektívnosť uplatňovania SEA a ďalších nástrojov podporujúcich udržateľný rozvoj, a to najmä ako zlepšiť komunikáciu s regionálnou verejnou správou a tiež ako zvýšiť participáciu všetkých dotknutých subjektov. Medzi ďalšie úlohy, ktoré treba detailnejšie upresniť, patrí hodnotenie predpokladaných transhra-

ničných vplyvov. V tejto súvislosti je potrebné vytvoriť mechanizmus, aby sa zabezpečila informovanosť dotknutej strany (susedného štátu, resp. susedného regiónu) v dostatočnom predstihu aj o pripravovaných regionálnych plánoch a programoch.

V súčasnosti sa hľadajú cesty, ako vytvoriť integrované prístupy na zabezpečenie udržateľného rozvoja, čo výrazne skvalitní aj regionálny rozvoj. Z doterajších poznatkov a praktických skúseností vyplýva, že pre praktickú implementáciu udržateľného rozvoja je potrebné:

- ♦ zostaviť v rámci každého rozvojového dokumentu súbor realizovateľných integrovaných cieľov charakterizujúcich udržateľný rozvoj, ktoré sú prierezové a vzájomne kompatibilné,
- ♦ zosúladiť potenciálne stretý záujmov medzi čiastkovými sociálnymi, ekonomickými a environmentálnymi cieľmi ešte v priebehu tvorby rozvojového dokumentu, resp. v priebehu plánovacieho procesu,
- ♦ určiť súbor indikátorov a ďalších mechanizmov, ktorými sa bude dôsledne monitorovať implementácia rozvojového dokumentu.

Príspevok nadväzuje na výsledky projektu VEGA č. 1/7257/20 a bol vypracovaný v rámci projektu VEGA č. 1/1293/04.

Literatúra

- BARTH, R.; FUDER, A. 2002. *IMPEL Project: implementing Article 10 of the SEA Directive 2001/42/EC*. Final report, Öko-Institut e. V., Darmstadt, 83.
- BELČÁKOVÁ, I. 2001. *Nové trendy strategického environmentálneho hodnotenia v územnom plánovaní*. Dizertačná práca, Katedra krajinskej ekológie PRIF UK, Vedný odbor: 39-15-9 Environmentalistika, 136.
- DALAY-CLAYTON, B.; SADLER, B. 2004. *Strategic environmental assessment: An international review with a special focus on developing countries and countries in transition (final draft)*, London: IIED, 323.
- DUSÍK, J.; PELCL, P.; ROSECKÝ, D.; VYHNÁLEK, V. 2001. *Metodika posudzování vlivu regionálních rozvojových koncepcí na životní prostředí*, sv. č. 1: Metodika, Ministerstvo životního prostředí ČR, 70.
- EC 2001. *Council Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment*, Official Journal of the European Communities, L 197. 30.
- EC 2001(a). *European Union strategy for sustainable development*, COM (2001/264).
- EC 2001(b). *Sixth environmental action programme of the European Community 2001 – 2010*, COM (2001/31).
- EC 2002. *Communication from the Commission on impact assessment*, Brussels, 05.06.2002, COM (2002) 276 final.
- EC 2003. *Implementation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment*, European Communities, 63.
- Environmental Resource Management 1998. A Handbook on environmental assessment of Regional development plans and EU structural funds programmes* European Commission, DGXI, Environment, Nuclear Safety and Civil Protection, 98.
- FINKA, M. (Ed.). 1996. *Vypracovanie metodiky pre posudzovanie vplyvov územnoplánovacej dokumentácie (ÚPD) na regionálnej a sídelnej úrovni na životné prostredie v zmysle § 35 odsek 1 písmeno b) zákona NR SR č. 127/1994 Z.z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie*, Bratislava: Centrum EIA Slovakia. 136.
- GEORGE, C. 2001. Sustainability appraisal for sustainable development: integrating everything from job to climate change. In: *Impact Assessment and Project Appraisal*, Vol. 19, No. 2, 95-106.

- HAEGI, C. 1999. *Súčasná stav a perspektíva regionalizácie v Európe*. Rada Európy, Kongres miestnych a regionálnych orgánov Európy. Štrasburg, 20.5.1999. CPR (6) šieste zasadnutie, 17.
- HUBA, M. 1996. Uplatnenie filozofie trvalej udržateľnosti pri hodnotení návrhov rozvojových koncepcií. In: Kozová, M. (Ed.). 1996. *Strategické environmentálne hodnotenie (SEA) ako jeden z nástrojov realizácie environmentálnej politiky a stratégie trvalo udržateľného rozvoja*, Bratislava: Projekt MŽP SR, 1. časť: 55-74.
- HUBA, M. 2003. Princípy a kritériá udržateľného rozvoja. In: Kozová, M., Bedrna, Z. (Eds.). 2003. *Krajinnoekologické metódy v regionálnom environmentálnom hodnotení*, Bratislava: STIMUL, Univerzita Komenského v Bratislave, 60-62.
- HUBA, M.; IRA, V. 2000. *Stratégia trvalo udržateľného rozvoja vo vybraných regiónoch*. Bratislava: STUŽ/SR, 192.
- KOZOVÁ, M. 2002. Strategické environmentálne hodnotenie. In: Košičiarová, S. (Ed.). *Právo životného prostredia. Všeobecná časť*, 1. časť, Edícia učebnice, Vyd. HEURÉKA, 224-238.
- KOZOVÁ, M.; BEDRNA, Z. (Eds.). 2003. *Krajinnoekologické metódy v regionálnom environmentálnom hodnotení*, Bratislava: vyd. STIMUL, Univerzita Komenského v Bratislave, 212.
- KOZOVÁ, M.; BUTKOVSKÁ, K.; VRBENSKÝ, R.; ANTALOVÁ, S. 1999. *Environmentálne hodnotenie zásadných rozvojových koncepcií (§35 zákona NR SR č. 127/1994 Z. z.). Náležitosti dokumentácie a odporúčané metodické postupy pre republikovú a regionálnu úroveň*. Bratislava: KKE PRIF UK, MŽP SR, 73.
- KOZOVÁ, M.; FINKA, M.; BELČÁKOVÁ, I.; PETRÍKOVÁ, D. 2000. *Metodická príručka - Metodické zásady pre výkon vyhlášky k §35 zákona NR SR č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie v znení neskorší neskorších predpisov*, Bratislava: PRIF UK a FA STU, 81.
- KOZOVÁ, M.; FINKA, M.; BELČÁKOVÁ, I.; KRASNEC, P. 2001. *Environmentálne hodnotenie troch variantov konceptu riešenia územného plánu hl. m. SR Bratislavy*, Bratislava: FA STU a PRIF UK, 108.
- KOZOVÁ, M.; SZÖLLÖS, J. 2001. *Strategic environmental assessment of Slovak energy policies*, Proc. from Int. Workshop on Public Participation and Health Aspects in Strategic Environmental Assessment, The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, Szentendre, 87-93.
- KRUMPOLCOVÁ, M.; KALINOVÁ, Ž.; KOZOVÁ, M.; ÚRADNÍČEK, Š.; BUTKOVSKÁ, K.; KRÁLÍK, J.; VAŠKOVÍČ, P. 1997. *Ďalšie overovanie a upresňovanie metodických postupov pre environmentálne hodnotenie územnoplánovacej dokumentácie na regionálnej a sídelnej úrovni v zmysle § 35 zákona NR SR č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie*. Bratislava: MŽP SR, 54.
- KRUMPOLEC, V.; KRUMPOLCOVÁ, M. 1998. *Upresňovanie metodických postupov pre environmentálne hodnotenie územnoplánovacej dokumentácie v § 35 Zákona NR SR č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie pre sídelný útvar*, Bratislava: MŽP SR, 43.
- MAIER, G.; TÖDTLING, F. 1998. *Regionálna a urbanistická ekonomika, 2, Regionálny rozvoj a regionálna politika*, Vyd. Elita, 320.
- McEVOY, D.; RAVETZ, J. 2001. Toolkits for regional sustainable development. In: *Impact Assessment and Project Appraisal*, Vol. 19, No. 2, 90-93.
- SADLER, B. (Ed.). 1996. *Environmental assessment in a changing world: Evaluating practice to improve performance*. Final Report, Int. Study of Envir. Assessment, CEAA, IAIA, 248.
- SADLER, B. 2001. A framework approach to strategic environmental assessment: Aims, principles and elements of good practice. In: *Dusík, J. (Ed.). Int. Workshop on public participation and health aspects in strategic environmental assessment. Convened to support the development of the UN/ECE Protocol on strategic environmental assessment to the Espoo Convention. Nov 23-24, 2000*, Szentendre, Hungary, Regional environmental center for Central and Eastern Europe, 147.

- SADLER, B.; VERHEEM, R. 1996. *Strategic environmental assesment. Status, challenges and future directions*, Ministry of Housing, Spatial Planning and the Environment, The Netherlands: 188.
- THÉRIVEL, R.; DOAK, J.; SCOTT, M. 1998. *Desparetely Sustainability* (Manuscript), 5.
- THÉRIVEL, R.; PARTDÁRIO, M. R. 1996. *The practice of strategic environmental assessment*. London: Earthscan, 188.
- THÉRIVEL, R.; WILSON, E.; THOMPSON, S.; HEANRY, D.; PRITCHARD, D. 1992. *Strategic environmental assessment*. London: Earthscan Publ., 181.
- WALKER, L. J.; JOHNSTON, J. 1999. *Guidelines for assessment of indirect and cumulative impacts as well as impact interactions*, EC DG XI, Envir., Nuclear safety and civil protection, 91.
- WHO Europe 2002. *Technical briefing: Health impact asesment. EUR/RC52/BD/3, Regional Committe for Europe, Fifty-second session, Copenhagen, Regional Committee for Europe, 16-19 Sept 2002, 9.*

Strategic environmental assessment as a tool for securing of sustainable development of regions

Summary

Strategic environmental assessment (SEA) is a systematic environmental assessment process of expected consequences of proposed policies, programmes or plans. The aim of SEA is to integrate environmental (and also social and health) issues in the earliest appropriate stage of decision-making on part with economic considerations. It provides to direct priorities of development document towards sustainable development, improves its elaborating and at the same time creates a key mechanism for arranging of public participation on higher strategic level. SEA is still evolving, providing opportunities and challenges to use it in the most effective way.

The contribution assesses development and current state of SEA application in the European Union, brings a review of legislative and methodical ensuring SEA and refers to expected approaches, which enable supporting sustainable development of regions. An attention is given to importance of regionalisation process in relation to sustainability issues (e.g. implementation of subsidiarity principle). Several important approaches and methods supporting practical implementation of sustainable development are discussed. We proposed also recommendations based on our experience with an application of SEA procedure to territorial plan of Bratislava city oriented to important questions: how to find a way for increasing quality and effectiveness of SEA implementation process, for better communication with regional public administration and participation of all stakeholders, including public.